Eerste romans in het Papiamentu: Caribisch? (deel II)

Over Caribische literatuur

door Henry Habibe

Wij hebben ons in dit verband beperkt tot de periode 1920-1940, aangezien het hier gaat om de benadering van werken van Kroon en Suriel, die gepubliceerd werden in de loop van 1924 - 1932.

Bij een aandachtige lezing van bepaalde werken van Kroon kan men zich niet aan de indruk onttrekken dat ze een godsdienstige sfeer ademen. In de roman Mester a der'é promé el a drenta na casa (hij moest begraven worden voordat hij in het huwelijk trad), bijvoorbeeld, laat de auteur zien hoe iemand levend begraven wordt en in de hemel komt om zodoende te leren hoe hij op - aarde moet leven.

De auteur gaat op de morele tour, terwijl hij en passant de economische uitbuiting bekritiseert. De kritiek is gericht tegen de huurbazen die de mensen uitbuiten door hele hoge huurprijzen te vragen. Maar dat laat de auteur plaatsvinden vanuit de hemel (!). Dáár krijgt de huurbaas instructies over liefdadigheid en naastenliefde.

Er is een sterk religieus-moraliserende tendens die ook uit andere romans straalt. Guiambo bieu a bolbe na wea laat zien hoe een Curaçaos gezin in twee partijen gesplits wordt, omdat de vader zijn dochter wil uithuwen aan een jongeman, die meer zakenmans' geest heeft dan een vroegere vriend van die dochter. Als die nieuwe vriend echter een bedrieger blijkt te zijn, komt de dochter tot inkeer. Het verhaal eindigt met de verzoening tussen de dochter en haar eerste vriend.

De woorden van de moeder aan het eind, zijn a.h.w.

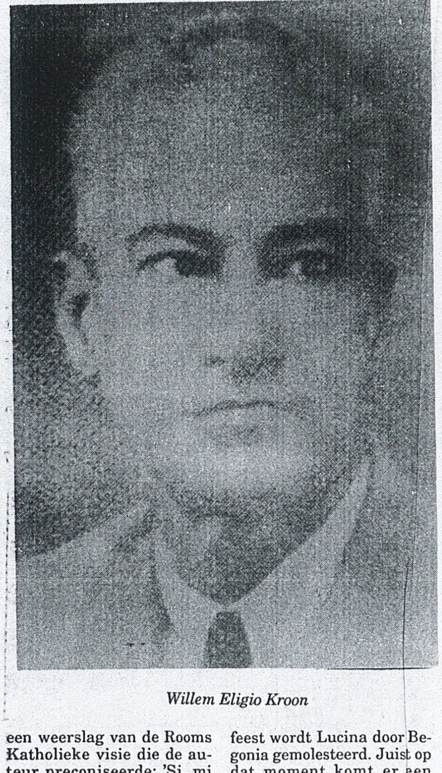

Willem Eligio Kroon

een weerslag van de Rooms Katholieke visie die de auteur preconiseerde: 'Si, mi yiu, considerá tur e fracaso como obra di Dios pa purbabo i luego purificabo..." (Ja, kind, beschouw de mislukking als Gods werk om je eerst op de proef te stellen en je daarna te reinigen...).

man Castigo di un abuso (Boete wegens misdrijf) is het einde nog dramatischer, aangezien de vader van het meisje tevens de vader blijkt te zijn van de jongeman, aan wie hij zijn dochter wilde uithuwen. De titel slaat op het feit dat de vader niet met de vrouw wilde trouwen bij wie hij een kind verwekt had. D.w.z. de moeder van genoemde jongeman. Dat diende - aldus de schrijver - gestraft te worden. De auteur laat dit doorschemeren als het groteske plan onmogelijk blijkt: 'Ma esai lo ta boluntad di Dios, cu a buta cu asina lo ta su castigo pa e abuso cu Eugenio Buena Pata a haci cu persona di Amelia Lorena" (Maar dat zal wel Gods wil zijn, die geboden heeft dat Eugenio Buena Pata zijn straf krijgt voor het misdrijf dat hij de persoon van Amelia Lorena had aangedaan).

MIGUEL SURIEL

Dezelfde religieuze visie kwam ook bij Miguel Suriel voor, die hem verwerkte in zijn roman Muher Culpable.

Het thema wordt al in het eeste hoofdstuk geëtaleerd: kan een zondige vrouw bekeerd worden?

Eduardo Martinez, een advocaat, is met Lucina Ramirez getrouwd, een vroegere cabaret-danseres. Hij is vanwege zijn beroep vaak van het eiland af. Op een dag, als hij weer op reis is, komt een oude vriendin bij Lucina op bezoek.

Zij kennen elkaar uit de tijd dat ze samen in een nachtclub dansten. Lucina wordt door de vriendin overgehaald om zich te gaan vermaken op een buitenverblijf van een zeer rijke man, Carlos Begonia.

Aan het eind van het feest wordt Lucina door Begonia gemolesteerd. Juist op dat moment komt er een dief langs die de scène met verontwaardiging meemaakt. Dit is de redding voor Lucina. Als zij vlak bij de deur staat en met haar hand achter zich naar de deurknop zoekt, legt de dief een revolver in haar hand

en er valt een schot. Begonia stort neer en Lucina ontsnapt.

Dan volgen de intriges waarbij naar de dader van de moord gezocht wordt.

MORALISEREND

De schrijver gaat, evenals het geval was bij Kroon, moraliserend te werk: het gedrag van Lucina wordt door de auteur afgekeurd. Aan het begin laat Suriel zien hoe Lucina (toen zij danseres was) in een crisis-situatie vekeert.

Door de moeilijke omstandigheden waarin ze opgroeide heeft ze het beroep van danseres gekozen. Zij ziet in dat ze er niet mee door moet gaan. Haar denken is duidelijk katholiek bepaald. Ze noemt het leven van die andere dames een 'ziekte' en schrijft het toe aan het feit dat ze zonder God leven. Als Martinez, haar man, met haar in gesprek is over het gebeurde op het buitenverblijf van Begonia, zegt hij over deze man: "Mi ta quere cu ta Dios mes a fada i pone fin na su bida di es manera..." (Ik geloof dat God zelf kwaad is geworden en zodoende een einde maakte aan zijn leven...).

En als Lucina vervolgens haar "schuld' aan haar man bekent en hem vraagt of er nog meer ongelukkige vrouwen zijn zoals zij, legt de auteur de man de volgende woorden in de mond: "Ja, ongelukkige vrouw. Die zijn nog ellendiger dan jij. Velen beschouwen overspel niet als een misdaad, maar gewoon als een recht..."

Deze moraliserende gedachten van Suriel m.b.t. sex komen wij niet tegen bij genoemde Caribische schrijvers. In de verhalen van James en Mendes, bijvoorbeeld, werd seks niet meer beschouwd als 'the dirty secret'. In Banana Bottom van McKay 'kruipt' het meisje Bita de helling op naar Crazy Bow, een zeer eenvoudige jongen uit het dorp, en 'maakt zich' van hem 'meester'. In plaats van moraliserende kanttekeningen ontstaat daarover een kort en pittig liedje:

You may wrap her up in silk,
You may trim her up with gold,
And the prince may come after
To ask for your daughter,
But Crazy Bow was first.

Reeds aan het begin van E no por casa schrijft Kroon, zich tot zijn lezeressen richtend: "Mijdt, jongedames, op tijd, de verleidelijke slangen en volgt de weg van het huwelijk dat tot alle goede mo-

schuwing tegen wat de auteur een immorele verhouding beschouwt. Deze moraliserende wendingen doordrenken de roman van Suriel.

NIET REALISTISCH

Hoewel de romans van Kroon en Suriel betrekking hebben op een bepaald aspekt van de Sociaal-kulturele situatie, is de beschrijving nauwelijks 'realistisch' te noemen.

Het 'Realisme' van bepaalde Caribische schrijvers uit het tweede en derde decennium van deze eeuw ligt in het verlengde van het Europese 'Realisme". Zo werd het "Sociaal Realisme" in Spanje voorbereid door bepaalde romans en toneelstukken van o.a. Benito Perez Galdos (1843-1920). In dit opzicht is deze te vergelijken met Charles Dickens (Engeland) en Honoré de Balzac (Frankrijk). Dit 'sociaal realisme' en sociaal verzet blijken - zoals we gezien hebben een algemeen karaktertrek te zijn van de Caribische literatuur. Hierin is er geen sprake van een tendens om de lezers te wijzen op de morele wetten en op de bescherming die het geloof in God schenkt.

Wat de echtgenoot van Lucina, in Muher Culpable, allemaal moet doen om erachter te komen wie de werkelijke moordenaar van Begonia is, wordt beschreven op een wijze die nogal onrealistisch aandoet. De lezer blijft met bepaalde vragen zitten: Wat deed de dief op het feest? Werd hij, toen hij naar de scène van de aanranding keek, niet door Margarita, de minnares van Begonia, gezien? Het blijkt namelijk dat Margarita het schot had gelost. Hoe geloofwaardig is, bovendien, het feit dat Margarita aan een vreemde - de man van Lucina was immers vermomd naar haar toe gegaan - bekent, dat zij (Margarita) de moord begaan heeft?

Ook het verhaal van Eduardo Martinez aan de rechter komt erg ongeloofwaardig over.

Voor wat de 'fantastische' beschrijvingen van Suriel betreft, denken we eerder aan een Alexandre Dumas ('De drie musketiers") dan aan het Sociaal-Realisme van de Caribische literatuur. Met betrekking tot de 'vermommings-partijen" (om niet opgemerkt te worden) denken we o.a. aan vroegere werken van onze Spaanstalige literatuur, o.a. aan Dario Salas (zie: Los Escollos, 1911). Het zijn wellicht deze factoren die Debrot in gedachte had, toen hij, sprekend over het

...especially in view of their subject-matter which, in the great majority of cases can be considered as variations on the Spanish theme of passion and remorse (...) or, concisely put, variations on the Andalusian theme-song with the ever returning rhymes on the devouring 'amor' and the languishing 'corazón'.

Nog sterker. Hoewel Debrot aanvankelijk het "proza" in deze werken als 'realistic fragments" kwalificeerde, ging hij ze later rekenen tot de "Papiamentse Romantiek". Tevens stelde hij dat deze Romantiek de voetsporen van haar Spaanstalige voorgangers volgt. Daartoe behoort ongetwijfeld de reeds genoemde dichter/ schrijver David Dario Salas.

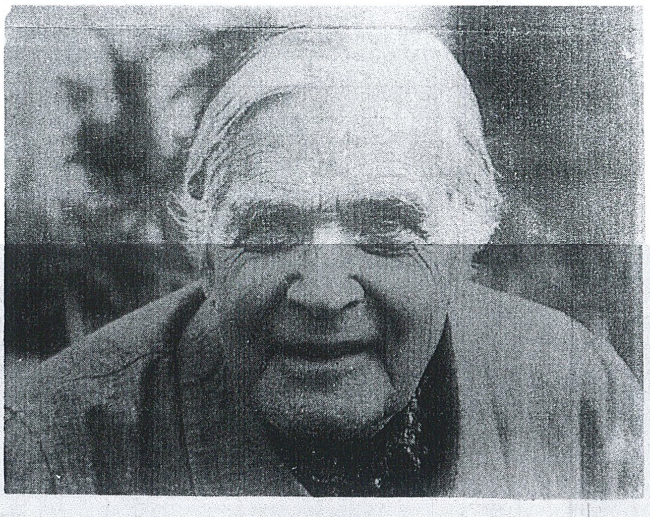

Cola Debrot

CONCLUSIE

De teksten van de Caribische literatuur beelden, althans in de periode van 1920-1940, over het algemeen de Caribische mens in zijn eigen alledaagse omgeving uit en stralen daarbij een bepaalde Caribische 'spirit' uit. de socio-kulturele aspekten worden vooral op een realistische wijze uitgebeeld.

De beschrijving vindt plaats in een geheel nieuwe en eigen stijl. Deze kan, naar gelang de periode waarin de werken tot stand zijn gekomen, variëren. Dit hangt weer samen met de technieken die de betreffende schrijvers zich ten doel stellen.

In de werken van Kroon en Suriel zijn dit soort zaken niet aan de orde. Hier

van God kunnen bereiken, niet om hetgeen ze op eigen krachten klaarspelen. De dochters konden door hun vader uitgehuwd worden, zonder dat ze daartegen in opstand kwamen, de assertiviteit van de vrouw ontbreekt in het werk van Kroon en Suriel. Schrijvers als de Lisser en McKay laten juist zien hoe de vrouw in staat is om zichzelf te bedruipen. Suriel laat Lucina vluchten uit het 'cabaret', omdat hij het leven in een cabaret als een 'ziekte' beschouwt en deze 'ziekte' wordt toegeschreven aan het goddeloze leven van Lucina. Bij de kennismaking met Eduardo Martinez laat de auteur Lucina toegeven dat haar aanwezigheid in het 'cabaret' te wijten was aan 'een zekere zwakheid'. Ook andere vrouwelijke personages Marina en Margarita) worden voor bepaalde daden door de auteur "afgestraft".

Deze terechtstellingen van de auteur en de oplossing en bescherming die het geloof in God schenkt ontbreken in de Caribische literatuur.

In Muher Culpable zijn de beschrijvingen nog altijd in de min of meer romantische trant van de vroegere Spaanse schrijvers.

De personages handelen op gebod van de auteur. Ze worden niet uitgebeeld als zelfstandig mensen in hun sociale realiteit.

De zeer godsdienstige sfeer maakt dat deze werken veeleer behoren tot hetgeen Debrot als een 'Papiamentse Romantiek" karakteriseerde. Debrot sprak aanvankelijk wel van een "realistische" tendens, maar besloot toch, na rond 1966 geaarzeld te hebben ("romantisch-realistische groepering"), voor de romantische richting. De uitbeelding geschiedt dus niet in overeenstemming met de realistische schrijftrant van de Caribische literatur. De ware gedaante van bepaalde Curaçaose figuren zou iets later door andere schrijvers beschreven worden.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

1. Fernando Alegria, 'Alejo Carpentier; Realismo Mágico", in Homenaje a Alejo Carpentier, New York, 1970.

2. Aart G. Broek, Het zilt van de passaten, Haarlem,

colour in Caribbean Literature, London. 1962.

4. Colá Debrot, a) "Literatuur in de Nederlandse Antillen", in: Antilliaanse Cahiers, Amsterdam, 1955;
b) Literature of the Netherlands Antilles, Curacao, 1964;
c) "De polylinguale literatuur van de Nederlandse Antillen", Amigoe, 12, 17 resp. 19 aug. 1966;
d) "Verworvenheden en leemten van de Antilliaanse Literatuur", in: Cultureel Mozaïek van de Nederlandse Antillen, Zutphen, 1977.

5. Jean Franco, Historia de la literatura hispano americana, Barcelona, 1985.

6. Carlos Fuentes, La nueva novela hispanoamericana, Mexico, 1972.

7. Henry Habibe, Oudere Papiamentstalige Proza; een verkenning, lezingen-cyclus op de UNA (7-16 april, 1987).

8. Frank Martinus Arion, "Schrijvers en muzikanten", in: De Nederlandse Antillen in de actualiteit, Amsterdam, 1958

9. Kenneth Ramchand, The West Indian Novel and its Background, London, 1970.

10. Emir Rodriguez Monegal, "Tradicion y renovación", in: América Latina en su literatura, (samengesteld door Cesar Fernandez Moreno, México, 1972.

11. Angel Rosenblat, Lengua i literatura popular en América, Caracas, 1969.

12. Ian Smart, Central American Writers of West Indian Origin, Washington, 1984.

Antilliaanse Proza

Vervolg van pag. 6

man is veel positiever dan menigeen denkt. Ik verwachtte in dit schoolboek daar een opmerking over.

Omdat ik Antilliaans proza een belangrijke boek vind, ben ik wat dieper op enkele punten ingegaan. Dat wil niet zeggen dat ik het geheel afkeur. De leraren die het boek gaan gebruiken - en ik hoop dat dat er velen zijn, ook in Nederland - kunnen er veel uithalen dat van nut kan zijn. Ze zullen wel samen met de klas de terminologie moeten doornemen en aanpassen. Het boek levert interessante gesprekstof op voor de mondelinge schoolonderzoeken.

Dan kan het gevaar dat uittrekselboeken de oorspronkelijke werken vervangen, voorkomen worden. De wens van de schrijver dat de leerlingen nu zelfstandig kunnen gaan lezen,